

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNİN İLK MAARİF İSTATİSTİĞİNDE İSTANBUL'DAKİ OKULLARDA ÖĞRENİM GÖREN GAYRİMÜSLİM VE YABANCI UYRUKLU ÖĞRENCİLER

NON-MUSLIM AND FOREIGN NATIONAL STUDENTS WHO STUDY AT THE
SCHOOLS IN İSTANBUL ACCORDING TO FIRST EDUCATIONAL STATISTICS
OF CONSTITUTIONAL MONARCHY PERIOD II

Araştırma Makalesi

Ahmet VURGUN¹ Eren AKDENİZ²

Makale gönderim tarihi 28 Kasım 2019

Makale kabul tarihi 27 Aralık 2019

Özet

II. Meşrutiyet döneminde eğitim alanında yaşanan gelişmelerden birisini istatistik mecmualarının hazırlanması oluşturur. Bu araştırmanın amacı, dönemin yayınlanan ilk istatistik mecmuasından yararlanılarak, İstanbul'daki belirli okullarda öğrenim gören gayrimüslim Osmanlı tebaası ve yabancı ülke tebaası öğrenciler hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve araştırmanın verileri doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Çalışmanın temel kaynağını oluşturan istatistik mecmuasındaki cetveller günümüz Türkçesine transkripte edilerek öğrencilerin mensubiyetine ve okullara göre tablolar halinde sunulmuştur. Ardından elde edilen bulgular Osmanlı tebaası gayrimüslim öğrenciler ile yabancı ülke tebaası gayrimüslim ve Müslüman öğrencilerin durumuna göre yorumlanmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlara göre dönemin politik gelişmelerinin, eğitim faaliyetlerini etkilediği anlaşılmaktadır. Ayrıca, II. Abdülhamid döneminin sonu ve II. Meşrutiyet'in ilk yıllarını içeren mecmuadaki cetvellerde verilen kısa bilgiler, dönemin eğitim kurumlarının tüm Osmanlı tebaasına ve aynı zamanda yabancı ülke uyruklu öğrencilere de açık olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, İstanbul, Eğitim, İstatistik, Gayrimüslim

Abstract

One of the developments in the field of education during the Constitutional Monarchy II is the preparation of statistical journals. In this study, by using the first statistical journals of the period, non-Muslim Ottoman subject who studied at certain schools in Istanbul and information about students who are foreign citizens. Qualitative research method was used in the study and data was obtained through document analysis. The main source of the study is the transcripts in the statistical journals which are transcribed to today's Turkish and presented in tables according to students' membership and schools. Then the findings were interpreted depending on students' being Muslim ottoman citizen, non-muslim Ottoman citizen and non-muslim foreign national. It is understood that the political developments of the period affected the educational activities. In addition, brief information on the rulers in the journals including the end of the Abdulhamid II period and the first years of the Constitutional Monarchy II, it shows that the educational institutions of the period were open to all Ottoman subjects as well as foreign students.

Key Words: Constitutional Monarchy II , İstanbul, Education, Statistic, Non-muslim.

¹ Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi. ahmetvurgun@mu.edu.tr. ORCID: [0000-0002-9148-7285](https://orcid.org/0000-0002-9148-7285)

² Öğr. Gör., Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesi. eren.akdeniz@ayu.edu.kz. ORCID: [0000-0002-3261-3384](https://orcid.org/0000-0002-3261-3384)

GİRİŞ

Türkiye'nin yakın tarihindeki önemli dönüm noktalarından birini II. Meşrutiyet Dönemi oluşturur. 20. yüzyılın başlarında II. Abdülhamid yönetimine karşı gelişen muhalefet, 1907 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti çatısı altında birleşmiş ve Meşrutiyet'in ilanına yönelik faaliyetlerini hızlandırmıştır. 9 Haziran 1908'deki Reval'de İngiltere Kralı VII. Edward ve Rus Çarı Nikola, görüşmeleri sonunda yayınladıkları bildiriye, Makedonya sorunu ve reformlardan da bahsetmişlerdir. Bu durum, muhalefet tarafından Rumeli'nin paylaşılacağı ve II. Abdülhamid'in bu duruma boyun eğeceği şeklinde algılanmıştır. Bunun üzerine muhalefet mensupları, Selanik ve Manastır gibi şehirlerde harekete geçerek İstanbul'a yüzlerce protesto telgrafı çekmişlerdir. Hatta Enver, Niyazi ve Eyüp Sabri Beyler, emrindeki birliklerle dağa çıkmışlardır. Yaşanan bütün bu gelişmeler üzerine II. Abdülhamid "*artık suyun akışına gideceğim*" diyerek Kanun-ı Esasi'nin seçimlerle ilgili hükmünü yerine koymuş ve 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilmiştir. Yapılan seçimlerde İttihat ve Terakki mensupları çoğunluğu elde etmiş ve meclisin tekrar açılmasıyla yeni bir dönem başlamıştır. Bu arada İttihat ve Terakki Cemiyeti parti haline gelerek Meşrutiyet rejimi ile bütünleşmiştir. Kısa bir süre sonra yeni rejime karşı çıkan 31 Mart Ayaklanması, Rumeli'den gelen Hareket Ordusu tarafından bastırılmış ve 27 Nisan 1909'da II. Abdülhamid tahttan indirilerek yerine kardeşi Mehmet Reşat padişah yapılmıştır. Bu süreçte anayasada da değişiklik yapılarak padişahın yetkileri kısıtlanmıştır. Tahta çıkarılan Sultan Mehmet Reşat, sembolik olarak görevini sürdürmüş ve kısa bir aralık dışında 1908'den 1918'e kadar ülkeye İttihat ve Terakki iktidarı hâkim olmuştur (Engin, 2015: 83-85). Böylece İttihat ve Terakki ile özdeşleşen II. Meşrutiyet Dönemi, anayasal bir saltanat dönemi olarak, meclisin yeniden toplantıya davet edildiği 23 Temmuz 1908'den 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesine kadarki dönem olarak (Akyüz, 2011: 265; Hanioglu, 2004: 388) tarihteki yerini almıştır.

II. Meşrutiyet Dönemi, siyasi açıdan oldukça çalkantılı olmakla birlikte eğitim açısından kayda değer gelişmelerin meydana geldiği bir zaman dilimi olarak tarihteki yerini almıştır. Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nın etkisiyle meydana gelen bütün olumsuzluklara rağmen eğitim alanında canlanma yaşanmıştır. Balkan Savaşlarında alınan ağır mağlubiyetin etkisi ve Bulgaristan örneği, döneme hâkim olan İttihat ve Terakki'nin eğitimi ayrıca önemsemesini sağlamıştır (Ata, 2008: 98). Bu dönemde eğitim kurumları ve sistemi bağlamında yeni gelişmeler yaşanmış, okul öncesi eğitim kurumları ilk defa bu dönemde açılmış ve 1913 yılında Darülmüallimat'a bağlı olarak Ana Sınıfı kurulmuştur. 1914 yılında da okul öncesi öğretmeni yetiştirmek üzere Ana Muallime Mektebi açılmıştır (Gündüz 2013: 101-102). İlköğretim alanındaki en önemli gelişme ise 1913 yılında hazırlanan "Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati"dir (Geçici İlköğretim Kanunu). Bu kanun ile ilköğretimin zorunlu ve devlet okullarında parasız olduğu hükme bağlanmıştır (Akyüz, 2011: 268; Gündüz, 2013: 103). Bu kanun, ilköğretimdeki düzenlemeleri hukuki bir temele oturttuğu gibi cumhuriyet döneminde de uygulanmaya devam etmiş ve 5 Ocak 1961'deki ilköğretim ve eğitim kanunu çıkıncaya kadar yürürlükte kalmıştır (Giorgetti-Meşeci, 2016: 216). Bu dönemde ortaöğretimde de değişiklikler yaşanmış, ilk etapta 1910 yılında 12 idadi, 1913-1914 ders yılından itibaren de vilayetlerdeki yedi yıllık idadiler ile İstanbul'daki idadiler, sultaniye çevrilmiştir (Demirel, 2012: 343-344). Yükseköğretimde ise, Darülfünun gelişim göstermiş ve "Darülfünun-ı Osmani" adını almıştır. Mülkiye, Hukuk ve Tıp mektepleri, 1909 yılında Darülfünun bünyesinde toplanmış, sivil ve askeri tıbbiyeler birleştirilerek, Eczacılık, Dişçilik ve Hastabakıcılık okulları tıp şubesine bağlanmıştır (Ergün, 2009: 270).

Bu dönemde eğitimin durumu ve sorunları üzerinde oldukça düşünülmüştür. Dönemin eğitimcileri, eğitim yoluyla birey ve toplum arasındaki ilişkinin nasıl yapılandırılacağı, eğitimde dinin yeri, yeni öğretim metodları, eğitim siteminin nasıl olması gerektiği, eğitimde reform çalışmalarına hangi kademededen başlanması gerektiği gibi meseleler üzerine kafa yormuşlardır (Giorgetti-Meşeci, 2016: 217). Bununla birlikte eğitimle ilgili çeşitli akımlar da oluşmaya başlamıştır; seçkinler eğitimi, çocuktan hareket, iş okulu, girişkenlik eğitimi, kitle eğitimi, kültür eğitimi... gibi. Ayrıca bu akımlar çerçevesinde çeşitli tartışmalar meydana gelmiş ve Emrullah Efendi, Ziya Gökalp, Satı Bey, Ethem Nejat, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Prens Sebahattin, Abdullah Cevdet gibi isimler bu tartışmalarda öne çıkan isimler olmuştur (Şahin ve Tokdemir, 2011: 855-856). II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1918), Tanzimat'la başlayıp II. Abdülhamid ile devam eden modernleşme ve yenileşme faaliyetlerinin devamı niteliğinde olmakla birlikte eğitim sistemi ve felsefesinde değişimler yaşanmıştır (Gündüz, 2013: 99). Türkiye'nin yakın tarihinde, eğitim hakkında en çok yazı yazılan, eğitimin sorunlarıyla en çok ilgilenilip tecrübe kazanılan bu dönemde, sistemsiz de olsa eğitimle ilgili çağdaş düşünceler Türkiye'ye aktarılmaya çalışmıştır

(Ergün, 2009: 263). Yine, teorik bağlamda Türk eğitim felsefesinin öncü fikirleri ortaya konulmuş ve bu birikim cumhuriyet döneminde de etkisini sürdürmüştür. Esasen bu dönemi, cumhuriyet dönemindeki toplumsal ve eğitim alanındaki modernleşmenin bir nevi hazırlık evresi olarak değerlendirmek mümkündür (Kenan, 2013: 16; Gündüz, 2013: 116).

İstatistikler, eğitim tarihi çalışmalarında oldukça istifade edilebilecek kaynaklardan biridir. Türk eğitim tarihinde ilk istatistik birimi II. Abdülhamid döneminde oluşturulmuş, eğitimin ülke içindeki durumunu tespit etmek ve planlama yapmak için Maarif-i Umumiye Nezareti bünyesinde istatistik şubesi açılmıştır. Bu şubenin açılmasıyla birlikte Maarif Nezaretine bağlı ilköğretimden yükseköğretime değin okulların cemaatlara göre dağılımı, kız ve erkek öğrenciler, öğretmen ve memurların sayısı derlenmiş ve bu veriler kitap olarak yayınlanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'nde ilk eğitim istatistiği 1894-1895 ders yılına ait olmak üzere yayınlanmıştır (Alkan, 2008: 37-38). II. Meşrutiyet'in ilanı sonrası Maarif Nezareti bünyesindeki istatistik birimi yeniden oluşturulmuş ve istatistik dairesi tarafından 1911 yılında 1323/1324 ve kısmen 1325/1326 ders yıllarına ait bilgiler içeren bir istatistik mecmuası yayınlanmıştır (Alkan, 2008: 71). 1914 yılına gelindiğinde ise istatistik idaresi kapatılmış ve "İhsaiyat Kalemî" oluşturulmuştur. İhsaiyat Kalemî, eğitim-öğretim işleri ve okullarla ilgili bütün bilgilerin toplanması ve bunların yayınlanmasından sorumlu olmuştur. Bu bağlamda 1912-1913 ve 1913-1914 ders yıllarını içeren kapsamlı istatistik kitapları hazırlanmıştır. II. Meşrutiyet döneminde hazırlanan bu eserler, Osmanlı Devletindeki okullaşma oranı hakkında bilgi verdiği gibi öğrencilerin ve öğretmenlerin sosyo-ekonomik durumu hakkında da fikir edinilmesini sağlamaktadır (Alkan, 2008: 71-72). Bu araştırmada, II. Meşrutiyet döneminde yayınlanan ilk maarif istatistiğinden hareketle, İstanbul'daki bazı okullarda öğrenim gören gayrimüslim Osmanlı tebaası ve yabancı ülkelerin tebaası öğrenciler hakkında bilgi verilerek, dönemlerin eğitim anlayışı ve yapısının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın temel kaynağını oluşturan eser, 1907-1908 ve kısmen 1909-1910 ders yıllarına ait bilgileri içermekte yani II. Abdülhamid döneminin sonu ve II. Meşrutiyet döneminin ilk başlarını içine almaktadır. "*Dersaadet ve Vilayette Kain Mekatib-i Resmîye ve Hususîyeye ve Dersaadette Bulunan Medaris-i İslamiye ile Kütüphanelere Dair İstatistik Mecmuası*" başlıklı bu eser, 46 sayfa, 13 ana başlık ve 38 istatistik cetvelinden oluşmakta olup II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yayınlanan ilk istatistik mecmuasıdır. Avrupa istatistikleri tarzında oluşturulan eserde, mukayeseli açıklamalar yapılarak dönemin maarif politikaları ve uygulamaları, okullar bağlamında yansıtılmaya çalışılmıştır (Dilaver, 2002: 73, 74). Önsözde yer alan şu ifadeler, mecmuanın önemini ortaya koymaktadır: "*İlan-ı meşrutiyetten beri birinci defa olarak tertib ve neşrolunan şu istatistik hülasası umumi mektepler hakkında bir kısa bir fikir verebilir. İstatistikler, milletler ve kavimlerin ictimai ve siyasi hayatlarının düzenleyicisi ve sahih miyarı olduğu düşünülürse buna ne derece atf-ı nazar-ı ehemmiyet edilmek lazım geleceği anlaşılır.*" Başlıklar içinde İstanbul Darülmualimini, Darülfünun ve şubeleri, Mekteb-i Sultani, Ticaret Mektebi, Sanayi-i Nefise Mektebi, İstanbul Darülmualimatı, Leyli ve Nehari Kız Sanayi Mektepleri, Darüşşafaka gibi okullarla ilgili bilgiler ve istatistik cetvelleri bulunmaktadır. Bunların yanı sıra mecmuanın son sayfalarında, İstanbul'daki bazı yüksekokullara devam eden gayrimüslim Osmanlı tebaasının mensup oldukları cemaate ve bu okullarda hâlihazırda tahsilde bulunup yabancı ülke tebaası olan müslim ve gayrimüslimlerin tabiiyetine dair istatistik cetvelleri verilmiştir.³ Bu nedenle araştırma konusunu oluşturan eserin başında 1907-1908 ve kısmen 1909-1910 ders yıllarına ait bilgiler içerdiği kayıtlı olmakla birlikte bu araştırmadaki bilgilerin, eserin yayınladığı yıla yani 1911'e ait olduğu anlaşılmaktadır. Böylece araştırma, II. Meşrutiyet dönemi ile sınırlandırılmıştır.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi

³ Maarif-i Umumiye Nezareti İstatistik Müdüriyeti, *Dersaadet ve Vilayette Kain Mekatib-i Resmîye ve Hususîyeye ve Dersaadet'te Bulunan Medaris-i İslamiye ile Kütüphanelere Dair İstatistik Mecmuası*, 1327-1911, İstanbul: Matbaa-i Amire, s. 40-42.

ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” şeklindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39). Çalışmanın verileri, doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi veren yazılı materyallerin analiz edilmesidir. Nitekim tarihçiler, elde ettikleri belgeleri belirli bir formatta birbirleri ile ilişkilendirerek ilgili kültür ve medeniyete ilişkin bütüncül bir görüntü elde etmek için uğraşırlar (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187). Araştırma sürecinde elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, toplanacak olan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmayı amaçlar (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227). Bu nedenle çalışmanın temel kaynağı olan mecmuadaki ilgili veriler günümüz Türkçesine transkripte edilerek öğrencilerin mensubiyetine ve eğitimlerini aldıkları okullara göre tablolar halinde sunulmuştur. Akabinde elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

BULGULAR

A. Darülfünun-Tıp Şubesi

Tablo I. Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Olan Öğrenci Sayısı

Cemaat İsimleri	Tıp Şubesinde	Eczacı Mektebinde	Dişçi Mektebinde	Ebeler Mektebinde	Gündüzlü Öğrenci Toplamı
Rum	51	125	4	24	204
Ermeni	134	123	30	27	314
Musevi	29	26	4	3	62
Bulgar	1	0	0	0	1
Sırp	4	0	0	0	4
Ulah	0	2	0	0	2
Genel Toplam	219	276	38	54	587

Darülfünuna bağlı Tıp Şubesi içerisindeki 4 farklı okulda toplam 587 Osmanlı tebaası gayrimüslim öğrenci öğrenim görmektedir. En fazla öğrenci Eczacı Mektebinde en azı ise Dişçi Mektebindedir. Okullardaki Osmanlı tebaası öğrenciler, bağlı buldukları cemaate göre sıralandığında en fazla Ermeni, en az ise Bulgar öğrenci bulunmaktadır. Okullara göre bir tasnif yapıldığında Tıp Şubesinde en fazla Ermeni, en az Bulgar öğrenci, Eczacı Mektebinde en fazla Rum en az Ulah öğrenci, Dişçi Mektebinde en fazla Ermeni en az Rum ve Musevi öğrenci, Ebeler Mektebinde ise en fazla Ermeni en az Musevi öğrencinin öğrenim gördüğü ortaya çıkmaktadır. Rum, Ermeni ve Musevi cemaatlerinin bütün okullarda öğrenciye sahip olduğu görülürken, Bulgar, Sırp ve Ulah cemaatine mensup öğrencilerin sadece 1 okulda öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır.

Tablo II. Yabancı Ülke Tebaası Olan Öğrenci Sayısı

Cemaat İsimleri	Tıp Şubesinde	Eczacı Mektebinde	Dişçi Mektebinde	Ebeler Mektebinde	Gündüzlü Öğrenci Toplamı
Fransız	0	0	2	0	2
Rus	7	0	0	0	7
İspanyol	0	0	2	0	2
İngiliz	0	1	0	0	1
Bulgar	2	0	0	1	3
Romanyalı	1	0	0	0	1
Avusturyalı	1	0	0	1	2
Genel Toplam	11	1	4	2	18

Yabancı ülke tebaası olan öğrencilere bakıldığında, toplam 18 öğrencinin Darülfünun Tıp Şubesi bünyesindeki okullarda öğrenim gördüğü ve bunlardan en fazla Rus en az ise İngiliz ve Romanyalı öğrencinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Tıp Şubesinde en fazla Rus, en az Romanyalı ve Avusturyalı öğrenci, Eczacı Mektebinde sadece İngiliz, Dişçi Mektebinde Fransız ve İspanyol, Ebeler Mektebinde ise Bulgar ve Avusturyalı öğrenci öğrenim görmektedir.

B. Darülfünun - Hukuk Şubesi

Tablo I. Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Olan Öğrenci Sayısı

Cemaat İsimleri	Gündüzlü Öğrenci Toplamı
Rum	98
Ermeni	111
Musevi	47
Bulgar	5
Ulah	3
Esasen Rusyalı Osmanlı Musevi	3
Toplam	267

Tablo II. Yabancı Ülke Tebaası Olan Öğrenci Sayısı

Müslim	Tabiiyeti	Gündüzlü Öğrenci
	Avusturya	3
	Bulgar	3
Gayrimüslim	-	-

Darülfünun Hukuk Şubesinde Gayrimüslim Osmanlı ve yabancı ülke tebaası toplam 273 öğrenci öğrenim görmektedir. Bunlardan gayrimüslim Osmanlı tebaası içinde en fazla Ermeni cemaatine, az ise Ulah ve Musevi cemaatine mensup öğrenci bulunmaktadır. Yabancı ülke tebaası 6 öğrenci içinde ise gayrimüslim öğrenci bulunmamaktadır.

C. Mekteb-i Sultani

Tablo I. Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Olan Öğrenci Sayısı

Cemaat İsimleri	Öğrenci Sayısı		
	Yatılı	Gündüzlü	Toplam
Rum	23	26	49
Ermeni	17	28	45
Musevi	17	36	53
Keldani	4	3	7
Bulgar	17	3	20
Ulah	2	2	4
Sırp	13	1	14
Latin	0	2	2
Toplam	93	101	194

Mektebi-i Sultani'deki Osmanlı tebaası gayrimüslim öğrenciler yatılı ve gündüzlü olarak tasnif edilmiştir. Buna göre yatılı ve gündüzlü toplam 194 öğrenci bulunmakta olup en fazla öğrenci Musevi, en az öğrenci ise Latin cemaatine mensuptur. Öğrenciler yatılı ve gündüzlü olarak cemaatlerine göre tasnif edildiğinde ise en fazla yatılı öğrenci Rum, en az ise Ulah cemaatine mensup olup, Latin öğrenciler içerisinde yatılı durumda öğrenci bulunmamaktadır. Yine en fazla gündüzlü öğrenci Musevi, en az ise Sırp cemaatine mensuptur.

Tablo II. Yabancı Ülke Tebaası Olan Müslüman Öğrenci Sayısı

Tabiiyeti	Yatılı	Gündüzlü	Yabancı Müslüman Öğrenci Toplamı
Buharalı	2	0	2
Romanya	1		1
Çin	2	0	2
Avusturya	5	0	5
Rusya	11	0	11
Bulgar	2	0	2
İran	0	6	6
Toplam	23	6	29

Mekteb-i Sultani'de yabancı ülke tebaası olan öğrenciler Müslüman ve gayrimüslim olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Müslüman öğrenciler içerisinde en fazla Rus en az ise Romanya tebaası öğrenci bulunmaktadır. Müslüman öğrencilerin İran tebaası dışında hepsinin yatılı durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo III. Yabancı Ülke Tebaası Olan Gayrimüslim Öğrenci Sayısı

Tabiiyeti	Yatılı	Gündüzlü	Toplam
Romanya	0	3	3
Rusya	1	1	2
Bulgar	30	1	31
İspanya	0	1	1
Yunan	1	1	2
Sırp	0	2	2
Karadağ	13	1	14
Toplam	45	10	55

Yabancı ülke tebaası gayrimüslim öğrencilerin en fazla, Bulgar en az ise İspanya uyruklu olduğu görülmektedir. Mekteb-i Sultanideki yabancı ülke tebaası gayrimüslim öğrenciler de yatılı ve gündüzlü olarak tasnif edilmiş ve en fazla yatılı öğrencinin Bulgar, en az ise Rusya ve Yunan uyruklu olduğu anlaşılmaktadır. Romanya ve Sırp uyruklu yatılı öğrenci ise bulunmamaktadır. En fazla gündüzlü öğrencinin Romanya uyruklu olduğu görülmektedir.

D. Mekteb-i Mülkiye

Tablo I. Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Olan Öğrenci Sayısı

Cemaat İsimleri	Öğrenci Sayısı
Rum	3
Ermeni	6
Bulgar	1
Ulah	3
Toplam	13

İstatistik mecmuasında, dönemin yüksekokullarından Mekteb-i Mülkiyede öğrenim gören gayrimüslim Osmanlı tebaası öğrenciler hakkında da bilgi verilmiştir. Buna göre Mülkiye Mektebinde gayrimüslim Osmanlı tebaası 13 öğrenci bulunmakta olup en fazla öğrenci Ermeni cemaatine en az ise Bulgar cemaatine mensuptur.

E. Sanayi-i Nefise Mektebi

Tablo I. Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Olan Öğrenci Sayısı

Cemaat İsimleri	Öğrenci Sayısı
Rum	22
Ermeni	37
Musevi	3
Ecnebi	1
Toplam	63

Sanayi-i Nefise Mektebinde gayrimüslim Osmanlı tebaası ve yabancı ülke tebaası öğrenciler birlikte verilmiştir. Buna göre en fazla gayrimüslim öğrencinin Ermeni cemaatine, en az ise Musevi cemaatine mensup olduğu görülmektedir. Yabancı ülke tebaası ise sadece 1 öğrencinin Sanayi-i Nefise Mektebinde öğrenim gördüğü anlaşılmaktadır.

F. Ticaret Mektebi

Tablo I. Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Olan Öğrenci Sayısı

Cemaat İsimleri	Öğrenci Sayısı
Rum	3
Ermeni	5
Musevi	6
Toplam	14

Ticaret Mektebinde sadece gayrimüslim Osmanlı tebaası öğrencilerin sayısı verilmiştir. Buna göre en fazla öğrenci Musevi en az ise Rum cemaatine mensuptur.

G. İstanbul İdadi Mektepleri

İstatistik mecmuasında, İstanbul'daki idadi mekteplerinde bulunan gayrimüslim Osmanlı tebaası ve yabancı ülke tebaası Müslüman öğrenciler hakkında da bilgi verilmiştir. İdadilerde öğrenim gören yabancı ülke tebaası gayrimüslim öğrenci bulunmamaktadır. Ayrıca II. Meşrutiyet döneminde ortaöğretimde yaşanan değişikliğin örneğinin İstanbul Sultanisi olarak istatistik mecmuasına yansıdığı görülmüştür.

Tablo I. Yabancı Ülke Tebaası Olan Müslüman Öğrenci Sayısı

Mektep İsimleri	Yatılı	Gündüzlü
İstanbul Sultanisi	20	2
Mercan İdadisi	0	6
Vefa İdadisi	0	18
Üsküdar İdadisi	0	7 (1 Romanyalı, 3 Rusyalı, 2 Bulgar, 1 Avusturyalı)
Kabataş İdadisi	0	0
Davutpaşa İdadisi	0	13
Toplam	20	46

İstanbul'daki ortaöğretim kurumlarında toplam 66 öğrenci bulunmakta olup bunların 20 tanesi yatılı 46 tanesi ise gündüzlüdür. İstanbul'daki ortaöğretim kurumlarında Kabataş İdadisi dışında mecmuada verilen bütün okullarda yabancı ülke tebaası Müslüman öğrenci bulunmaktadır. Müslüman öğrenci sayısı en fazla İstanbul Sultanisinde, en az ise Mercan İdadisindedir. Mecmuada verilen ortaöğretim kurumları içerisindeki tek yatılı okul İstanbul Sultanisi olup diğerlerinde yatılı öğrenci bulunmamaktadır. Bu arada en fazla gündüzlü öğrenci Vefa İdadisindedir. Üsküdar İdadisinde ise öğrencilerin hangi ülkelere mensup oldukları verilmiştir.

Tablo II. İstanbul Sultanisi Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Öğrenci Sayısı

Cemaat İsimleri	Yatılı	Gündüzlü
Rum	6	2
Ermeni	7	5
Musevi	2	3
Bulgar	8	1
Keldani	2	0
Ulah	0	0
Toplam	36	

Tablo III. Mercan İdadisi Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Öğrenci Sayısı

Cemaat İsimleri	Yatılı	Gündüzlü
Rum	0	11
Ermeni	0	4
Musevi	0	25
Bulgar	0	1
Keldani	0	0
Ulah	0	0
Toplam	41	

IV. Vefa İdadisi Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Öğrenci Sayısı

Esami-i Cemaat	Leyli	Nehari
Rum	0	15
Ermeni	0	3
Musevi	0	7
Bulgar	0	0
Keldani	0	0
Ulah	0	0
Yekün	25	

V. Üsküdar İdadisi Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Öğrenci Sayısı

Esami-i Cemaat	Leyli	Nehari
Rum	0	1
Ermeni	0	2
Musevi	0	3
Bulgar	0	0
Keldani	0	0
Ulah	0	0
Yekün	6	

VI. Kabataş İdadisi Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Öğrenci Sayısı

Esami-i Cemaat	Leyli	Nehari
----------------	-------	--------

Rum	0	7
Ermeni	0	4
Musevi	0	12
Bulgar	0	0
Keldani	0	0
Ulah	0	0
Yekün	23	

VII. Davutpaşa İdadisi Gayrimüslim Osmanlı Tebaası Öğrenci Sayısı

Esami-i Cemaat	Leyli	Nehari
Rum	0	7
Ermeni	0	3
Musevi	0	0
Bulgar	0	0
Keldani	0	0
Ulah	0	0
Toplam	10	

Mecmuada verilen cetvellere göre İstanbul'daki ortaöğretim kurumlarında toplam 141 gayrimüslim öğrenci bulunmaktadır. Bunlarında da 25 tanesi yatılı, 116 tanesi ise gündüzlüdür. Ulah cemaatinden yatılı ve gündüzlü öğrenci bulunmamakta, yine Keldani cemaatinden de gündüzlü öğrenci bulunmamaktadır. En çok gündüzlü öğrenci Musevi cemaatine, en az gündüzlü öğrenci ise Bulgar cemaatine mensuptur. Ayrıca en çok yatılı öğrenci Bulgar cemaatine en az yatılı öğrenci ise Musevi ve Keldani cemaatine aittir. Ortaöğretim kurumlarında en fazla gayrimüslim öğrenci sayısı 52 kişi ile Musevi cemaatine, en az ise Keldani cemaatine aittir. Okullar içerisinde en fazla öğrenci 41 kişi ile Mercan İdadisinde en az ise 6 kişi ile Üsküdar İdadisindedir. Yabancı ülke tebaası tek yatılı öğrenci İstanbul Sultanisinde bulunmakta olup diğer okullarda yabancı ülke tebaası yatılı öğrenci bulunmamaktadır.

SONUÇ

19. Yüzyılda Osmanlı Devletinin bünyesinde meydana gelen gelişmelerin, eğitim alanına doğrudan yansımaları olmuştur. Bir yandan modern eğitim kurumları açılırken öte yandan bu kurumların ülkenin bütünlüğüne katkı sağlayacak şekilde yapılandırılması amaçlanmıştır. Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde apaçık gözükten bu durum, daha sonra da etkisini hissettirmiş, açılan ortaöğretim kurumları ve yüksekokullar, Müslüman-gayrimüslim tüm Osmanlı tebaasına kapılarını açmıştır. Böylece hem ülkenin kalkınması hem de tebaa arasında herhangi bir ayrım gözetilmeyerek birlik beraberlik havası sağlanmaya çalışılmıştır. Bu arada II. Abdülhamid döneminin eğitim politikaları Osmanlı ülkesi sınırları dışında da kendisi hissettirmiş, İstanbul ve diğer vilayetlerdeki okullara Türk dünyası ve Müslüman topluluklardan öğrenciler gelmiştir (Nurdoğan, 2016: 69; Vurgun, 2018: 36, 52). Bu politikanın II. Meşrutiyet döneminde de devam ettiği yukarıdaki tablolardan anlaşılmaktadır. Hatta yurtdışından sadece Müslüman öğrenciler değil gayrimüslim öğrenciler de İstanbul'a gelip öğrenim görmüştür.

Bu çalışmada, II. Meşrutiyet döneminde yayınlanan ilk maarif istatistik mecmuasından hareketle eğitim politikaları hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Mecmuadaki cetvellerde verilen kısa bilgiler, dönemin eğitim kurumlarının tüm Osmanlı tebaasına ve aynı zamanda yabancı ülke uyruklu öğrencilere de açık olduğunu göstermektedir. Bu arada mecmuanın, Balkan Savaşlarından bir yıl önce yayınlandığına da dikkati çekmek gerekir. Keza yukarıdaki tablolarda yer alan Sırp, Bulgar ve Ulah cemaati ile Rum ve Musevi cemaatlerinin bir kısmı, Balkan Savaşları öncesi Osmanlı sınırları içinde bulunan Vilayat-ı Selase'de (Selanik, Manastır, Kosova) yaşamaktadır (Bayraktar, 2014: 2-4). Bundan

başka mecmuada verilen yabancı ülke tebaası ülkelere mensup öğrencilerin, İstanbul'da görev yapan yabancı ülkelerin dış temsilciliklerinde çalışanların çocukları veya yurtdışından İstanbul'a öğrenim görmeye gelen öğrenciler oldukları anlaşılmaktadır. Bu da mecmuada verilen okulların, döneminin kaliteli okulları olduğu hakkında fikir vermektedir. Çalışmadan hareketle istatistiki verilerden eğitim tarihi araştırmalarında oldukça istifade edilebileceği söylenebilir. Nitekim mecmuada verilen bu bilgiler, dönemin eğitim politikalarının anlaşılmasına katkı sağlayabileceği gibi dönemin arşiv belgeleri, gazeteler vb. gibi diğer diğer kaynaklarla karşılaştırılarak daha geniş çaplı araştırmalara kapı aralayabilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y. (2011). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Alkan, M. Ö. (2008). Osmanlı imparatorluğunda modernleşme ve eğitim, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6, 9-84.
- Ata, B. (1998). II. Meşrutiyet döneminin değerli bir maarifçisi: fuat şemsi inan, *Türk Yurdu*, 251, 98-101.
- Bayraktar, K. (2014). Makedonya sorunu ve avrupa müdahalesi (1902-1905), *Bilig*, 69, 1-28.
- Demirel, F. (2012). II. Meşrutiyet'ten sonra osmanlı'da orta öğretim: sultâniler, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. XXVII, 2, 339-358.
- Dilaver, H. (2002). II. Meşrutiyet dönemi'nde yayınlanan bir istatistik mecmuasına göre osmanlı maarifi, *Türkler*, 15. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Engin, V. (2015). *Osmanlı'dan cumhuriyet'e tarihi devamlılık*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Ergün, M. (2009). II. Meşrutiyet dönemindeki eğitim reformlarının türk modernleşmesindeki yeri, *100. Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Haz. Zekeriya Kurşun, Cemil Öztürk, Yasemin Tümer Erdem, Arzu M. Nurdoğan) İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Giorgetti-Meşeci, F. (2016). *Eğitim ritüelleri*, İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Gündüz, M. (2013). *Osmanlı eğitim mirası, klasik ve modern dönem üzerine makaleler*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Hanioğlu, M. Ş. (2004). Meşrutiyet, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 29, 388-393.
- Kenan, S. (2013). Türk eğitim düşüncesi ve deneyiminin dönüm noktaları üzerine bir çözümleme, *Osmanlı Araştırmaları*, XLI, İstanbul.
- Maarif-i Umumiye Nezareti İstatistik Müdüriyeti, (1327-1911). *Dersaadet ve Vilayette Kain Mekatib-i Resmîye ve Hususîyeye ve Dersaadet'te Bulunan Medaris-i İslamiye ile Kütüphanelere Dair İstatistik Mecmuası İstanbul: Matbaa-i Amire*.
- Nurdoğan, A. (2016). *Modernleşme döneminde osmanlı'da ilköğretim (1869-1914)*, İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Şahin M. ve Tokdemir A. (2011). II. Meşrutiyet döneminde eğitimde yaşanan gelişmeler, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 851-876.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Vurgun, A. (2018). *II. Abdülhamid Döneminde Bursa'da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri* (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.